

בתוך הדממה / בנו הרב יוסף זריצקי

כבדו שורות אלו מכדי להעלותן, ומחמת כובדן נעצרות הן לפעמים, כי עכשיו שבאים להספיד את אבינו, כיצד מספידים?

כיצד מספידים ולנו אין אותו הלהט שהיה לו, ולנו אין את כח השכנוע כפי שהיה לו, כיצד נספר עליו ואנו לא הכרנו את תוך תוכו, את בוחק נשמתו, את הברק שבנפשו שכפי הנראה אין דומה לו בינינו, כי תמיד הוא היה יחיד, התהלך יחיד ברחובות העיר, ויחיד הביט רק בשתי עיניו בלבד, ובשתי עיניו תר אחר כל המתרחש, אחרי כל הבהוב של שמש ורפרוף של רוח. וכשתלך לחפש בין מיליוני המילים ואלפי השורות אשר כתב, תמצא כי הוא דיבר רק אליך, כי לכל מלה יש את הפרצוף שלה ובה מצאת תמיד את פרצופך שלך אתה, והוא דיבר אליך באלף אלפי מילים שלפעמים לא הבנת אותם, וכשקראת שוב את דבריו ראית כיצד הוא נועץ בך את עיניו ותולש ממך קרעים כשסטרו הדברים על פניך.

ובתוך מאמריו היה נראה כאלו הוא משוחח עם עצמו בלבד, כאלו התכנס לפניה אחת מפינות העולם שרק הוא ידע איך להגיע אליה. פינה שאף עין לא ראתה אותה ושום אוזן אינה שומעת אותה כי אם הוא עצמו בלבד.

כי הוא היה הר געש מלא רעיונות, יש דברים שהיה אומר ויש דברים שהיה כותב, ויש דברים שהיה שר, והיה שיר שבו הוא ביטא את נפשו הסוערת בלבו פנימה שבקשה להתפרץ, ולו אך לרגע קט כדי לבטא ולומר דברים רבים שאחרים לא אמרו.

הוא חיפש וחיפש כדי להתאים את הניגון לנפש ואת הנפש לניגון בכל המצבים, כשהיה בישיבה בראדן, כשנלקח ליערות סיביר, כשהיו מנותקים מהעולם, וכשלא היה שום בית לחזור אליו, כשעמדו על פרשת דרכים ולא ידעו אם הם נמצאים באמצע או בסוף הדרך או שטרם צעדו את צעדיהם הראשונים, כשהם לא ידעו אם זוהי דרך ארוכה או קצרה, קשה או קלה, אם זוהי דרך המובילה לאיזה מקום או שהיא נמשכת עד אין סוף, ועד שלא הכירו אם עליהם לעשות את הצעד הראשון או להשאר עומדים כל ימי חייהם. כשלא שמעו שום קול של אדם, של חיה, של צפור, לא משק כנפים ולא אוושת עלה לא רשרוש עשב ולא פכפוך מים, ומלבד הלובן המבהיק לא היה סביבם מאומה, היה הוא שר... והשיר הזה ששר עם פסיעתו הראשונה, תמיד ליווה אותו. כי שירתו היתה השירה של מגמת חייו, שפירשה את כל מהות חייו, ובצלילה לא היה משהו שלא היה הוא. בכח שירה זו השתמש מאז בואו לעולם, ועד יומו האחרון.

שירו היה כולו מקוריות, רגשי שיר ששר לעצמו מתוך שירתם של אחרים, והיה בזה מן הצחוק ומן הדמע, מן השמחה ומן האנחה, מן הריקוד ומן העצב, בדרכו שלו ראה את העץ הגדוע והגוסס, את טפטוף הגשם העובר מהעולם בתפלת דמע, את בכי האדם הבוכה על עצמו... ואותה היה מדובב בשירתו, הוא שר בעצם את שירת כולנו, אלא שאנו שכחנו אותה אי שם באמצע הדרך, והוא היה מוצא את המילים היפות המתחננות המרטיטות את כל נימי הנפש, הוא היה דולה את החיוך שמעולם לא ידענו עליו ושהיה טמון באחת ממקומות הסתר שבאוצר חיוכינו שרק לפעמים מגיעים אליו.

היה זה געגוע פנימי שהתפרץ בצורת ניגון שבסתר ושירה שבמעמקים, שורות חרישיות...

את הנשמה הפנימית היא צייר, ובמוחו היה חותם על דיוקני הנפש שאותם הוא ערטל מכל דבר גשמי והעלה את הנקודה הפנימית והרוחנית שבהם.

כי מקום יש לאדם ומסתרים שמו, ובתוך המסתור מרובע, ויש שאינו יכול להגיע אליו רק האדם עצמו, והאדם עצמו כשאנו יכול לגלותו סובב הוא סביב עצמו בתוך מסדרונות הנפש מנסה לצלול ולדלות את שאיפתו ואת עצמיותו, וכשאנו מוצא ממשיך הוא בדרכו. הוא עצמו חתר וחתר לתוך הנקודה הפנימית שלנו, חקר ודרש, פשפש וחיטט, כדי לגלות את החלקיק הקטן של הנקודה הפנימית.

כי כך היתה דרכו, דרך של מבקש שביקש תמיד וחיפש תמיד, וכל ימיו הוא חיפש את היופי המחפה על השחרות הפנימית. ואת הצחוק היושב במקום סתר ובוכה על עצמו,

בכ"ב סיון תשל"ח פסק הניגון.

הניגון שהתנגן במשך עשרות שנים. ניגון יהודי, טהור, ניגון של אמת, ניגון של הלב.

לעיתים היה בא בזעקה, לעיתים בדממה; לעיתים בצליל נוגה, לעיתים קצת יותר שמח; לעיתים עמוק, ולעיתים פשוט, אך תמיד מתוך הלב.

ניגון ארוך ששרשו בילדות שלוה בעיירה פינסק בצל הקלויז של חסידי קרלין, בבחרות מליאת חיות רוחנית בספסלי ישיבת ראדן לאורו של החפץ חיים, בבגרות בכפור הסיבירי תחת המגף הסובייטי מול חרבו של מלאך המוות המנופף באיומי מיתות שונות ומשונות, בתקומה עצמית ותחיה מחדשת ובהפחת רוח חיים בעצמות היבשות במחנות העקורים בפריז, וסופו בהקמת משפחה וחיים חדשים בארץ ישראל.

ניגון שהנחיל לדורות הבאים את היהדות של אז, יהדות של אמת, של תורה, של דבקות בה' בכל תנאי ובכל מצב, של עמידה בנסיונות ומסירות נפש, של הערכה והערצה לתלמידי חכמים, עם בוז לחיצוניות ולרדיפה אחר המתוות.

הניגון פסק אבל המנגינה לא.

היא ממשיכה לנגן ולהתנגן בלב רבבות בני ישראל השואבים רוח הקודש ואהבת תורה מהספרים הרבים, מהסיפורים הרבים, אשר מעניקים לקוראים רגעים של דבקות יהודית, של שמחה מכך ש"אתה בחרתנו", מכך שנבראנו לכבודו, ושל גאווה על שאנו מי שאנחנו ולא מי שהם...

והיא תמשיך להתנגן עד שיקצו וירננו שוכני עפר בביאת המשיח ותחיית המתים במהרה בימינו, אמן.

* * *

לרגל יום השנה ה-40 להסתלקותו מופיעים בגליון מיוחד זה שני מאמרים לזכרו, מאמרים שנכתבו עם פטירתו, וכותביהם כמו נטלו את הקולמוס של הסופר וכתבו בו עליו...

מפי כתביו מופיע המאמר "הצל" מתוך "שורות חרישיות" (נושא עליו נייחד את הדיבור באחד הגליונות הקרובים א"ה). מאמר זה הוא האחרון שנכתב על ידו והתפרסם ב"בית יעקב" לאחר פטירתו. בסמיכות מצמררת מסתיים המאמר בשורה: "רק אז מגיח הצל והוא אינו מניח את האדם לבדו, עד שהאור עוטף את כל כולו..."

תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים.
מערכת "נר לדוד"

והוא הסיר והסיר, ליבן וליבן וייפה כדי להגיע אל הנקודה הפנימית אותה הוא רצה לגלות. הוא היה מהאנשים היחידים שקשה היה לרמותם, ומהיחידים שהיו מסוגלים לגלות ממרחק של עולמות שלמים דמות מזויפת.

לא היה כמעט אדם בדורו שכתב כל כך הרבה בתקיפות, באושר, ובעוצמה רוחנית כל כך גדולה עד שהרב מברסק זלה"ה סמך את ידיו עליו בכתבתו. וכשהיה תובע מאחרים דברים לעשות ידענו שהוא תובע מעצמו, ואותם אחרים לא הכירו כי מעולם לא התאוה לשום דבר ומשום כך היה תמיד בינינו, כי את עצמו לא ראה כלל עד אשר מרוב ענוותנותו לא הרגיש כי הוא קיים, וכשהיה דורש מאיתנו לחדש ולעמול בדברי חז"ל ידענו כי המילים לא יצאו משפתיו בלבד אלא הן חלק ממנו. וכך הוא כותב לבנו בשיבה: "...העיקר שתעמול הרבה על הבנת חז"ל שכל דבריהם כגחלי אש, וכל מילה הנמצאת בחז"ל ובראשונים יש לשבת עליהם ימים כלילות כדי להגיע לאמת, אחרת אפשר לטעות בהרבה דרכים ואפשר לחדש הרבה חידושים כביכול ואף פעם לא לדעת פשט אמיתי בדברי התוס' או רש"י או הרשב"א והרמב"ן, קח על לבך דבר זה כי בלעדיו אי אפשר בשום אופן להיות למדן".

ומסיים במכתב: "ויהי רצון שאזכה למנוחת הנפש ולנהורא מעליא כדי לקדש שמו ית' באמצעים הדלים שיש לי...". כי כך היתה דרכו לעמול בכל רגע ולא היה אצלו מושג של בטלה, אם זה היה בעבודה בבוקר או בצהרים ובערב, ועבודה רבה היתה לו.

ומידה מיוחדת היתה לו והיא מידת השתיקה. כי בתוקף תפקידו בענייני בתי דין היה שומע כל מיני לה"ר ורכילות עד שלפעמים היה מגיע הבינה ואומר, אחרי מה ששמעתי היום צריך אני ללכת למקוה ולהטהר. ובתוך ביתנו לא שמענו ממנו אף פעם, לא מלה, ולא שמץ דבר על אנשים או על מקרים שקרו וא"א היה להוציא ממנו דברים על מקרים שקרו, וכשהיה מפליט איזו שהיא

מלה, ראינו מיד כיצד הוא נעצר ומסיח לדבר אחר כדי לא להכשל ח"ו בלה"ר, ותמיד היה אומר: "ישרות נמדדת בכל אבר ואבר ופסול באבר אחד פוסל את כל האברים".

הוא היה טהור, וראינו זאת מתוך עיניו כשהיתה דמעה קטנה

וכמעט בלתי נראית מנצנצת ולא ידענו אם זוהי דמעה של שמחה או של תחנונים של בקשה או דאגה או דמעה שנצנצה מעיניו הטהורות כפי שמנצנץ כוכב בשמים ואיננו יודעים מה טיבו. וכשהיה כותב דברי הספד על אחד מגדולי הדור, ראינו עד כמה הוא הכיר את הגדול עצמו, את הנקודה הפנימית החבויה בו, שאותה היה מעלה ומגלה לעין כל. ובכתבתו זו, כמו בשאר כתיבותיו, לא היה יושב

וכותב שעות, כותב ומוחק, כותב ומגיה, אלא תוך רגעים ספורים היה מוציא מתחת ידו דברי הספד, שהיינו משתוממים על כח ההכרה שבו ועל עומק המחשבה. כי במחשבתו היה מקורי ולא מקרי, והיה יודע לכתוב את המילה המתאימה ככנר היודע להוציא מכינורו את הצליל הזך והטהור, כי בכל עת ואף בשעות קשות מוחו היה צלול.

אצל אבא לא היה רגע ללא עבודה למען היהדות החרדית, הוא חי בה, נשם בה, חלם בה וחלה בה... אי אפשר לתאר פטירה של אדם כמותו אלא בתוך עבודה למען הכלל.

עכשיו שנקרא מאתנו באופן כה פתאומי, מה מסוגלים אנו לומר בשעות רעות אלו? כל מה שיש בכוחנו להשמיע מרוב כאב, מרוב הלם ומרוב תדהמה הוא: רבונו של עולם, תן לנו הכח לעמוד בלי המוכיח בשער, ללא האדם שהראה לנו את הדרך הנכונה במחשבתו הטהורה.

ברוך דיין האמת.

ר' דוד לא מת... / מרדכי גרליץ

את דמו והיה יורק מלא לוגמיו דיו בפניו של אותו הגוף ומוקיעו לדראון עולם.

אין זאת אלא שעוול אנו עושים לר' דוד כשנראה את מות גופו כמיתתו שלו, חלילה.

מצבה של אבן תוצב על קברו של גוף אשר בעורקיו זרם דם, ואילו בעורקיו של ר' דוד זרם דיו מהול באש, כי מכנס היה את כל ישותו בקולמוס שביין אצבעותיו והקולמוס להט ביקוד נורא עד שהיה ר' דוד ניתן בתוכו, מתערבב בדיו ונוזל עמו יחדו חוצה והיו האותיות היוצאות מתחת ידו כלולות מדיו, מאש ומעצמיותו שלו, ובעינינו — שראיתם לוטשה וחודדה בעולמה של תורה ומוסר, — היה רואה את העולם כולו כים סוער, כנחשול אימנטי אדיר והוא עצמו ניצב על צוק רם ונישא המתנשא בטפח מעל פני העולם ומתוך מסירות נפש שבו היה משליך עצמו אל תוך גליו הנוראים של אותו ים ומתנפץ אל גליו לרסיסי רסיסים וכל רסיס היה "ר' דוד זריצקי" בפני

ר' דוד לא מת.

ואם יאמר אדם: הקבר הרענן בהר-הזיתים יוכיח! אמור לו: אילו לא היה ר' דוד זריצקי ז"ל אלא אותו גוף שנטמן בהר-הזיתים, ראוי לו שלא נברא משנברא!

וכי גוף של רמ"ח אברים ושס"ה גידים היה לו לר' דוד? רוח היתה לו לר' דוד! רוח כבירת מעוף היתה לו אשר חבקה זרועות עולם באברותיה. והגוף הזה - הטמון עתה בחלקת הקבר אשר בהר הזיתים - נכרך משום מה בעקבותיה של הרוח הנפלאה הזו ולא היה יכול ר' דוד להפטר הימנו, כי בעל כרחו הוא נוצר, בעל כרחו הוא נולד ובעל כרחו היה נושא עמו לכל מקום שהלך. והוא היה נוטר שנאה לאותו הגוף ולא נתקרה דעתו עד ששמו מטרה לחיצי גיבור שנונים אשר היה יורה מקולמוסו ללא ליאות. והיה ר' דוד ז"ל הולך ומספר על עקשנותו של אותו גוף להשאר בעולם הזה, על פצעים וחבורות שעלו בו, על רעב וכפן שמצצו את לשדו ועל כינים שינקו

באה לו, שנים רבות מלחך היה את אבני הכתלים עד שהואילו לגלות לו רז זה.

גם לאחר שידעתם את ר' דוד כמי שדיו זורם בעורקיו, אל תאמרו שכך יצא מבטן אמו. לוגים רבים של דיו שותה מאותיותיהם המחכימות של כרכי התלמוד עבי הכרס. הרבה כזיתים נייר מושחר בתיבותיהם של ראשונים ואחרונים לעס בימי חייו עד שנעשה דמו שלו והיה ר' דוד פותח את ורידיו והדם שותה על הגלימות והם המה הספרים הכתובים אשר התרפקו עליהם באהבה, ואשר שתינום בצמא.

אמרו עליו על ר' דוד שעט היתה תלויה לו למעלה מראשותיו ורוחו שלו באה ונושבת בה והיא כותבת מאליה. וכל מי שרואה היה את ר' דוד — כי כאמור ניצב היה ר' דוד בתוך כתביו — יודע הוא שכך הם הדברים, כי כשהיה עולה זכרונו של מעשה כלשהו בדעתו של ר' דוד מיד היה קופץ ונכנס בתוך עטו ושופך את עצמו בשורות רבות ארוכות שבטאו את מה שאין הפה יכול לבטאות ואילו עטו של ר' דוד בטא אותן מאליה, אם בשלוש נקודות אילמות ואם בשלושה קוים דוממים, והיה הבטוי הזה כה נועז וכה חד עד שספק אם המעשה גופו בשעת היותו יכול לבטאו כך, רק חושי העדינים של ר' דוד קלטו את המשמעות הכי עמוקה שבו ונתנו לה פורקן בעט.

בחתונת בתו. מימין: החתן, אבי החתן רבי ישראל פורטנוי, רבי חיים זייצ'ק

וכח נסתר היה טמון בהן באותיותיו של ר' דוד, שהיו גיצי אש ניתזים מהן כזיקוקין די נור, וגיצים אלו פוגעים בנרתיקי הדמעה שלנו ומחרימים אותם, והיו דמעותינו הולכות וניגרות מהם בשטף ומרטיבות את ר' דוד שהיה נמצא בספרים,

עד לשד עצמותיו, והיה ר' דוד מתחייך מבעד לדמעותיו שלו שניגרו אף הן וקורא אלינו: כך נאה וכך יאה לכם בני אברהם יצחק ויעקב שתהיו מצירים בצערם של אבותיכם ושתהיו מבכים את מעוזי התורה שנסתם עליהם הגולל, והיינו אנו בוכים והוא בוכה ומחייך על שראה את דמעותינו שכשרות הן וידע שלמחר יכתוב עליהן, על הדמעות - - -

והיה ר' דוד בכחו זה יוצא ידי חובתו כלפי ה"עבר" ללא כחל ושרק, לא השאיר ר' דוד עוללות מן העבר שלא פרע להן את חובותיו, ר' דוד מיצה את חובתו עד תום ולא השאיר לאחרים מקום להתגדר בו. אבל ה"עתיד" המסתורי - כדרכו, מעלה הרהורי תוגה מדכאים בלבותינו, מי יקום לנו עם מרעים, מי יתייצב לנו עם פועלי אוון?

ר' דוד, פרעת את חובותיך שלך ואת חובותינו שלנו כלפי העבר, מי יפרע לנו את חובותינו לעתיד?

מי יצחק את צעקתנו ?

מי ידבר את דברנו?

מי עוד יעלה את עצמו ואותנו בלהט היקוד?

בכו, בכו על ר' דוד זריצקי, של מחר, אך זכרו, ר' דוד של אתמול לא מת.

ר' דוד זריצקי של אתמול חי וקיים!

עצמו, והרסיסים הללו והתפזרו לארבע רוחות השמים על פני שבעת הימים - לאלפים, וכל מי שפתח ספר מספריו, או קרא רשימה מרשימותיו מצא שמה ר' דוד זריצקי, אחד מני אלף אשר היה ניצב לפניו ומדבר אליו בשפתו שלו, והוא הבין אותו היטב, כי כידוע אותיותיו של ר' דוד לוטות בערפל, לא כל אחד השכיל לירד לעומקן של דברים ולעמוד על סוף דעתו, אך ר' דוד זריצקי שהיה טורח ובא בכבודו ובעצמו אל תוך ספרו, מבאר היה את הדברים ופורשן כשמלה לעיני הקורא והבין הלב מה שלא ראו העינים וליבא לפומא לא גליא.

כל אחד הכיר את ר' דוד, אף על פי שמעולם לא ראו את קלסתר הפנים המכוסים עתה ברגבי עפר. אך מה לאותם פנים ולפניו של ר' דוד אשר לא היה אלא רוח ונשמה, כשאמרו: ר' דוד זריצקי, לא התכוונו כלל לאותם בשר ועצמות שבהם ניכר אדם, המוני פשוט, אלא התכוונו לאותו ר' דוד אשר ממלא היה את חללו של העולם החרדי מקצה אל קצה, אשר רוחו פיעמה בכל נושא מנושאה של יהדות התורה ואשר קול דברו נשמע כבת קול מחורב, ואף לר' דוד זה היו רמ"ח אברים ושס"ה גידים, אולם מסוג אחר מזה שאנו רגילים לראות, ר' דוד לא היה מהסס מלשלוח את ידו, זו המיוחדת, ולתפוס באזןך לפתע ולגרור אותך עמו בדור או שניים אחורה אל תוך תוכה של הקלחת הנובהרדוקאית ואותו ר' דוד אשר תפס לך באזןך, וכאמור היה זה רק ר' דוד אחד מני אלפי אלפים, היה מתפרק לעיניך לאלפי גורמים והופך לעצים ושבלים, להרים וגבעות, לימים ונהרות, לבכיה ולשמחה ולדפי גמרא וקול ניגונם, וכשהיה ר' דוד מצטייר לעיניך כעץ מעורטל בשלכת לא היה דומם כעץ אלא צועק בקול רם מתוך אותו גזע ערילאי ומאלף אותך חכמת חיים, וכן שביליו הריו וגבעותיו, ימיו ונהרותיו שלא לדבר על בכיו ושמחתו, כל אלו מחרישים היו את אזניך בצעקותיהם אשר הצד השווה שבהן היא אותה מסקנה: יסוד החסידות ושוורש העבודה התמימה הוא - - - כי גם סיפוריו, כמוהו עצמו לא היו של גוף גשמי אלא של רוח ונשמה לזהים המותירים צריבות אש בלבבות.

וכיון שכך, הוה אומר, שר' דוד זריצקי שהכרנו היה מושג רוחני נצחי בן אלמות שהתלבש בגשמייתם של נייר ודיו ועד שלא יבולו הם תבואנה המהדורות החדשות וימשיכו את חייו, כי על כן קנה לו ר' דוד שם עולם לא יכרת. וכשהלכו המונים והוזילו דמעות אחר מטתו של ר' דוד, לא בכו הם לר' דוד של אתמול שכן ר' דוד של אתמול, ר' דוד של נצח הוא, אלא בכו הם לר' דוד של מחר שלא יוולד להם עוד, כי כאמור, ר' דוד לא מת. אלא, ר' דוד שנולד היה מדי יום מחדש לא יוולד עוד מחר ועל זה ידו הדוויים.

ור' דוד נולד היה מדי יום מחדש, כי ר' דוד שהיה שלושם בנובהרדוק ואתמול בראדן נולד היום כדי להיות בארץ ישראל ולשלוק קולמוסו מתערו נגד שועלים הזוממים לחבל בכרמים, והיה ר' דוד מחדד את להב עטו בכתליהן של ישיבות בנות דור ויותר ויוצא לנעוץ אותו בלבם של מרשיעי ברית, וכידוע לכם, כתליהן של ישיבות אלו יפות הן לחידוד שכן מוחות לאלפים התחדדו בהן ור' דוד שידע את סוד קיומן גם כיום לאחר גניזתן הולך היה להשחית את עטו בהנה ומלאכה זו יפה עלתה לו, ואל תדמו בנפשכם שבנקל

עם חבריו בישיבת ראדן (עומד)

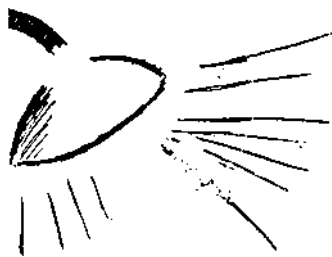

הצל / רשימתו האחרונה של הסופר דוד זריצקי

הפנה את ראשך, ראה את עצמך — צל!

לפעמים הצל של כולך — — — כאילו הפקרת את גופך חלקים חלקים על פני שטחי חיים שונים, ונשאר רק אותו "כתם שחור" שהנך רואה אותו מהלך אחריו: בשקט; מתגמד כאשר אתה מתגמד; מטפס על גבי בתים, עצים, או נשאר לרגעים תלוי על ענף עץ או על גבי קיר או... והכל — תלוי בך.

אין לך אלא להפנות את ראשך שמאלה או ימינה או להסתובב ולהסתכל: מה אחריו? לכל דבר או מקום שתפנה את מחשבתך, והנה הדבר או המקום או הרגע יתפוס את מקומך ואתה נהיה ל... צל. הוא... הדבר או המקום, הולך לפניך ואתה רץ אחריו, מתגמד או מתארך, מתרומם או מתפורר כאשר מגיע האור.

הנה הוא — הצל — מחיך ואתה מחיך אחריו מבלי משים, כי אין לך חיוך משלך. הנה הוא מתגלגל למטה — ואתה אחריו, מבלי לשים לב שאתה מתגלגל ומשאיר אחריו את מהותך ולא נשאר ממך אלא... צל.

אותו הכתם השחור המשתרך אחריו, אותו כתם שחור שהנך רואה אותו ואינך מסוגל לתפוס אותו, לממשו בידיים... אינך מסוגל לברוח ממנו או להתחבא — כי הוא נוצר כדי למלא את מקומך בכל עת ובכל זמן. כי הרי אתה הולך ומתקלף, עור בשר ועצמות, והנשמה — התישאר ללא מחסה?

הנשמה כאילו עכשיו נשלחה מן השמים ולא מצאה אלא את "הצל" בעריסה הקטנה. כי גופך אינו מסוגל להחזיק בקרבו את הנשמה, מחמת שהוא כה רדוד, כה בלתי ממשי. ואילו הצל — הרי הוא נברא, כדי להזהירך ללא הרף שאתה אינך אלא... צל!

*

עכשיו אתה רודף אחרי ההזיות. כל ישותך עסוקה ברדיפה הזו. אינך שם לב לעצמך, כל-שכן שאינך מרגיש כיצד הצל עולה עליך, עוטף אותך כשחור הנאצל ממך, ולאט לאט הוא מכסה את כולך ושוב אינך נראה, כי מה שנראה אינו אלא צל.

ואנשים מתפלאים: היכן פלוני נעלם? הרי עכשיו ראינו אותו איך רץ?

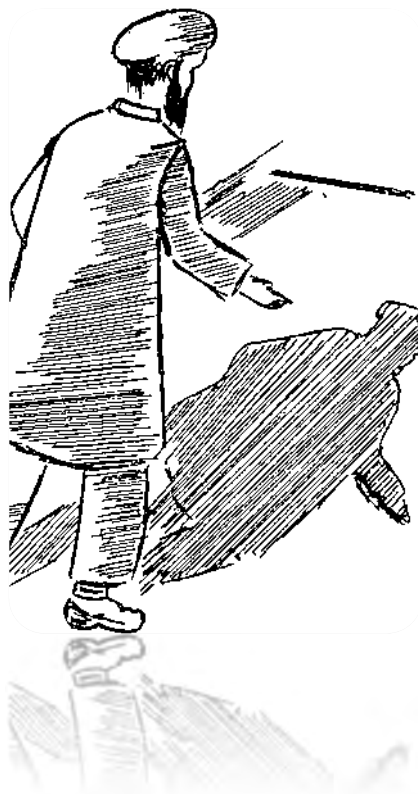
ואתה שומע את פליאתם של אנשים המכירים אותך, של ידידיך ואולי גם בני משפחתך. והקול הולך לפעמים על פני ביתך, שכוונתך, עירך, ואולי גם מסוף העולם ועד סופו:

— היכן פלוני נעלם?

ואינך מסוגל להודיע, שהנך קיים, באשר הצל חדר לתוכך והוא ממלא אותך, ואנשים הרואים אותך אינם יודעים זאת — כי הפכת לצל.

הצל — רודף את האדם ומלווה את האדם. הצל שם את צללו על ראשך, מדביק את ידיך ל"מאומה" שבצל. לאט לאט הוא נוטל אותך ומרדד ומרדד עד שאתה הופך למשהו בלתי ממשי, לזה שאנו קוראים: צל !

אבל עדיין אין בכך כדי להבהיר, מי אתה? כעת, נשאר ממך רק המלים הבודדות: שחור, וללא רוח חיים כצל!

*

לפעמים אתה משוחח עם עצמך. הרי אתה נמצא עכשיו לבד. הבית ריק, אולי זה באמצע הלילה או במקום מרוחק מאדם, הנה, אתה אומר לעצמך, עכשיו השעה שאוכל לדבר עם עצמי.

ואתה מדבר עם עצמך בלבד, ומגלה את לבך לעצמך, ומגלה את פרצופך, ועיניך רואות, כפי שהן רואות לפי רצונך, ואזניך קולטות רק את הדברים שאתה משמיע לעצמך, ושום אדם אינו יודע ולא ידע מה הנך שח בשעה זו עם עצמך.

...מלבד הצל!

שהרי אף אם אתה יושב בחושך, או בשעות הלילה בחשיכה, נמצא הצל שלך על ירך מבלי שתרגיש בכך. האור רק מראה אותו לך, וכשאתה מדבר עם עצמך הוא מתפרס לידך ושומע ורושם, מחייך או מנענע בראשו הצללי, שאין בו אלא מן הבלתי נתפס בדינו. והוא רושם ביד בלתי נראית.

אילו שמת לב, היית מפסיק מיד מלדבר עם עצמך את אשר אתה מדבר. אולי היית מתבייש או אולי היית משנה את השיחה, כשם שאתה משנה מיד את שיחתך כשאדם זר נכנס לרשותך.

אבל אתה בטוח שלא נמצא עמך אף אחד — זוהי הטעות היומיומית שלך!

כשם שאתה בטוח שהכסף הזה שלך, החריט בכיסך המלווה אותך בכל מקום.

והרי הוא הצל שלך, הרודף אחריו, שאינו מניח לך להימלט ממנו, להימצא בפרטיות כלשהי.

*

כשם שאתה בטוח שהדירה שלך, שחפצייך המרובים, שמאכלך ומשתך הם כפי שאתה מכיר אותם: דירה, חפצים, רהיטים, דברי מאכל ומשקאות.

ולא כי!

אילו הפנית את ראשך היית אולי מבחין בכך, שכל אלה אינם אלא חבורה של צלליות.

למרבה התמהון אין הצללים הללו משקפים את הרהיט או את כיכר הלחם, אלא אותך — כאשר אתה אוכל את הלחם ושותה את המשקה, ומתפרקד על הספה הנוחה.

כי הרהיט היפה — הרי זה אתה! וכשאתה עומד ליד דירתך היפה — הרי זו לא דירתך שנכנסת לתוכה לגור בה זמן מסוים ואחר כך לעזוב אותה פתאום, ברגע אחד או לאחר כמה ימים של שהית מכאובים...

אלא הדירה — זוהי אתה! על קרבך ועל כרעיקך, על הרהוריך ועל מחשבותיך, על יומך הדחוס, על שעותיך הדחוסות — —

הרי זה — אתה.

משום כך אין לדירה שלך שום צל אלא לך, כי הצל זה אתה ובלעדיך אין אף צל.

*

כלום יש להתפלא, על שאנשים אינם מוצאים אותך? הם קוראים בכל העיר או מסוף העולם ועד סופו: היכן פלוני?!

כי מי זה מן האנשים הפשוטים כמונו יבחין בין אדם לבין הצל?

כי זה אותו השחור של הצל, שאינו נתפס בידים; לא נשמע אף לא נראה. כשהאור מאיר על האדם — הוא נראה בחושך, כשהאדם אינו רואה את עצמו — אלא את הרהיט או הבית, ואינו מסוגל אז להבחין בינו לבין הדבר שהוא רודף אחריו.

רק אז מגיח הצל והוא אינו מניח את האדם לבדו, עד שהאור עוטף את כל כולו — — —